

Socialdepartementet

Enheten för socialtjänst och funktionshinderspolitik

Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid
tillstånd

Innehåll

1	Sammanfattning.....	3
2	Författningsförslag.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	6
2.3	Förslag till förordning om ändring i förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	9
3	Utbetalning endast vid tillstånd	10
3.1	Bakgrund till förslaget	10
3.2	Gällande rätt	11
3.2.1	Grundläggande reglering av personlig assistans	11
3.2.2	Kommunens har basansvar för personlig assistans	12
3.2.3	Utbetalning av ersättning för personlig assistans	13
3.2.4	Assistansanordnare måste ha tillstånd.....	13
3.2.5	IVO prövar tillstånd och utövar tillsyn över verksamheterna.....	14
3.2.6	Vid bristande tillstånd nekas bara utbetalning som går direkt till anordnaren	15
3.3	Utbetalning ska inte ske om tillstånd saknas	16
3.4	Försummad anmälningsplikt ska inte leda till nekad utbetalning.....	20

3.5	IVO ska underrätta Försäkringskassan och berörda kommuner om ett tillstånd återkallas.....	21
3.6	IVO ska ha rätt att begära information från tillståndshavare	22
3.7	Försäkringskassan och kommuner ska anmäla verksamheter utan tillstånd.....	23
3.8	Assistansberättigade och anordnare ska få stöd i att utforma avtal om personlig assistans.....	24
4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	26
5	Konsekvenser	27
5.1	Konsekvenser för den assistansberättigade.....	27
5.2	Konsekvenser för jämställdheten	28
5.3	Konsekvenser för barn	28
5.4	Konsekvenser för personliga assistenter	28
5.5	Ekonomiska konsekvenser för staten	29
5.6	Konsekvenser för Försäkringskassan	29
5.7	Konsekvenser för IVO.....	29
5.8	Konsekvenser för kommunerna	29
5.9	Konsekvenser för företagen.....	30
6	Författningskommentar	32
6.1	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	32
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	33

1 Sammanfattning

I promemorian föreslås ändringar i socialförsäkringsbalken, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ändringarna ska göra det möjligt för Försäkringskassan och kommunerna att neka en assistansberättigad utbetalning av ersättning för personlig assistans som utförts inom en yrkesmässig verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

I anslutning till detta föreslås ändringar som medför skyldighet för Försäkringskassan och kommunerna att informera Inspektionen för vård och omsorg när en enskild kan antas bedriva verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Inspektionen för vård och omsorg föreslås även få en skyldighet att informera berörda kommuner när ett tillstånd att bedriva personlig assistans återkallas. Inspektionen för vård och omsorg föreslås få större möjligheter att begära in information i tillsynsärenden.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2021.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 110 kap. 42 a § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 51 kap. 16 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 a §

Assistansersättning enligt 14 § betalas inte ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Även om verksamheten saknade tillstånd betalas assistansersättning ut om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts innan den försäkrade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

110 kap

42 a §¹

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Detsamma ska gälla om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.
  2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

---

¹ Senaste lydelse 2012:962.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 9 d, 15 och 26 c §§ lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 d §¹

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte ersättning för assistans som utförs av någon

1. som inte har fyllt 18 år,
2. som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,
3. som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller
4. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

Kostnad för personlig assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd enligt 23 § berättigar inte till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2.

Även om assistansen har utförts utan tillstånd betalas ekonomiskt stöd ut om

1. verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla, eller

2. det finns särskilda skäl.

---

¹ Senaste lydelse 2012:930.

15 §²

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder,

8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,

9. underrätta Försäkringskassan när någon som får assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans,

10. anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter, och

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas.

11. anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd eller att en tillståndshavares

---

² Senaste lydelse 2012:961.

lämplighet för att bedriva *sådan* verksamhet kan ifrågasättas.

26 c §³

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på Inspektionen för vård och omsorgs *begäran lämna över handlingar och annat material som rör verksamheten och lämna de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn.*

Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på *begäran av* Inspektionen för vård och omsorg lämna

- *handlingar och annat material som rör verksamheten,*
- *de upplysningar om verksamheten som inspektionen behöver för sin tillsyn, och*
- *upplysningar som inspektionen behöver för att lämna underrättelse om beslut i ett tillsynsärende.*

Inspektionen för vård och omsorg får förelägga den som bedriver verksamheten att lämna vad som begärs enligt första stycket. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2021.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

---

³ Senaste lydelse 2012:940.

2.3 Förslag till förordning om ändring i förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska införas en ny paragraf, 11 e §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 e §

Inspektionen för vård och omsorg ska underrätta Försäkringskassan och berörda kommuner när inspektionen har återkallat ett tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans eller tillfälligt förbjudit sådan verksamhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 november 2021.

3 Utbetalning endast vid tillstånd

3.1 Bakgrund till förslaget

En enskild person som yrkesmässigt bedriver verksamhet med personlig assistans måste enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ha tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Kravet på tillstånd gäller oavsett om insatsen personlig assistans har beviljas av kommunen eller av Försäkringskassan genom statlig assistansersättning (51 kap. 2 § andra stycket socialförsäkringsbalken, SFB).

Försäkringskassan kan neka att betala ut assistansersättning direkt till en anordnare som bedriver verksamhet utan tillstånd. Däremot är det enligt gällande lagstiftning inte möjligt att neka utbetalning till den försäkrade även om denne anlitar en anordnare som saknar tillstånd (se Högsta förvaltningsdomstolens dom den 21 februari 2019 i mål 6518-17). Anordnare som saknar tillstånd att utföra personlig assistans kan därmed få assistansersättning, så länge ersättningen förmedlas av den försäkrade.

Försäkringskassan har i en skrivelse till regeringen (S2019/04662) fört fram att det behövs en ändring för att myndigheten ska kunna neka att betala ut assistansersättning för assistans som utförts i verksamheter utan tillstånd. Försäkringskassan framför i samma skrivelse att de anser att assistansersättning inte ska betalas ut till en kommun som bedriver verksamhet med personlig assistans utan att ha anmält det till IVO eller till en assistansberättigad som anställer sina egna assistenter utan att ha anmält det till IVO. Försäkringskassan föreslår också att Försäkringskassan bör få möjlighet att anmäla till IVO att assistans utförs av någon som saknar tillstånd och att detsamma bör gälla för situationer där anmälan inte har gjorts.

Promemorians förslag innebär att assistansersättning respektive ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans inte ska betalas ut om den enskilde har anlitat en anordnare som saknar tillstånd. Nuvarande bestämmelse om utbetalning när en kommun eller region inte anmält verksamheten till IVO föreslås lämnas oförändrad. Även nuvarande bestämmelse om utbetalning när en assistansberättigad som anställer sina egna assistenter inte anmält detta till IVO föreslås lämnas oförändrad. Promemorian innehåller också förslag som innebär att Försäkringskassan och kommunerna får en skyldighet att anmäla till IVO om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Motsvarande skyldighet föreslås inte i de fall anmälan inte gjorts.

3.2 Gällande rätt

3.2.1 Grundläggande reglering av personlig assistans

Assistansreformen, som trädde i kraft den 1 januari 1994, har medfört stora möjligheter till självbestämmande och inflytande över den egna livssituationen för personer med omfattande funktionsnedsättningar.

Med personlig assistans avses enligt 9 a § första stycket LSS ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med grundläggande behov, dvs. andning, personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till sådan insats för andra personliga behov som inte tillgodoses på annat sätt.

Ett syfte med införandet av personlig assistans var att ge den enskilde möjlighet att själv avgöra i vilka situationer och vid vilka tillfällen som hjälp ska ges av en personlig assistent (prop. 1992/93:159 s. 64). Stödformen är knuten till personen och inte till någon viss verksamhet (prop. 1992/93:159 s. 62).

Kommunerna och staten har ett delat ansvar för kostnaden för personlig assistans. Det kommunala stödet lämnas som en insats enligt LSS och kan bestå av antingen biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans. Det statliga stödet lämnas i form av ett bidrag, assistansersättning.

Assistansersättning beviljas den person som behöver personlig assistans i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sådana grundläggande behov som avses i 9 a § LSS (51 kap. 3 § SFB). När assistansersättning beviljas har staten ett helhetsansvar för den personliga assistansen, utom för de första 20 assistanstimmarna per vecka som alltid bekostas av kommunen (51 kap. 22 § SFB).

Om personen har behov av personlig assistans men de s.k. grundläggande behoven understiger 20 timmar i veckan i genomsnitt ansvarar kommunen ensam för insatsen. För den som beviljas personlig assistans av kommunen har kommunen ansvar för att bevilja tid för personlig assistans även för s.k. andra personliga behov.

Det delade kostnadsansvaret infördes i syfte att ge kommunerna avlastning för höga kostnader som kan uppstå när behovet av personlig assistans är omfattande. Bedömningen av hur omfattande den enskildes behov av personlig assistans är ska inte behöva ställas i relation till den enskilda kommunens ekonomi (prop. 1992/93:159 s. 68, 72 f.).

3.2.2 Kommunens har basansvar för personlig assistans

Kommunen har ett basansvar för insatsen personlig assistans. Kommunen måste därmed alltid vara beredd att ombesörja att personlig assistans kan tillhandahållas eller, om den enskilde vill ordna insatsen på annat sätt än genom kommunen, ge ekonomiskt stöd till skäligen kostnader. Kommunen är därutöver skyldig att på den enskildes begäran anordna assistans, även när personen erhållit assistansersättning genom Försäkringskassan (prop. 1992/93:159 s. 72 f.). Kommunen har då rätt att ta ut en avgift för personlig assistans (18 § LSS). Till kommunens uppgifter hör även att anmäla till Försäkringskassan när någon som med stöd av 9 § 2 LSS har ansökt om biträde av personlig assistent, eller ekonomiskt stöd till

sådan assistans, kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. SFB (15 § 8 LSS).

3.2.3 Utbetalning av ersättning för personlig assistans

Assistansersättning betalas ut månadsvis med ett visst belopp för det antal beviljade assistanstimmar som assistans har lämnats (51 kap. 14 § SFB) eller för ett beräknat antal timmar (51 kap. 15 § SFB). Huvudregeln är att såväl ekonomiskt stöd till assistans som assistansersättning betalas ut direkt till den assistansberättigade. Ersättningen får betalas ut till någon annan person om den assistansberättigade är ur stånd att själv ta hand om ersättningen (11 § LSS, 51 kap. 18 § SFB). Försäkringskassan får på begäran av den assistansberättigade även betala ut ersättningen till en kommun eller till någon annan som har tillstånd enligt 23 § LSS att bedriva verksamhet med personlig assistans (51 kap. 19 § SFB). Personlig assistans enligt LSS kan verkställas genom biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd för sådan assistans (9 § 2 LSS).

3.2.4 Assistansanordnare måste ha tillstånd

Rätten till personlig assistans regleras i 9 § 2 LSS och rätten till assistansersättning i 51 kap. 3 § SFB. Personlig assistans kan organiseras på olika sätt, i offentlig eller privat regi. En kommun eller region som bedriver verksamhet med personlig assistans ska enligt 23 § LSS anmäla detta till IVO innan verksamheten påbörjas. Samma anmälningsskyldighet gäller för en assistansberättigad som själv anställer sina personliga assistenter. En enskild person som yrkesmässigt bedriver verksamhet med personlig assistans måste enligt 23 § LSS ha tillstånd från IVO. Enligt 28 § LSS är det straffbelagt för enskilda att uppsåtligen eller av oaktsamhet bedriva yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd.

Kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans infördes för att värna den assistansberättigades trygghet vid insatsen (prop. 2009/10:176 s. 25). Förslaget lades fram av Assistanskommittén i betänkandet På den assistansberättigades uppdrag. God kvalitet i personlig assistans – ändamålsenlig användning av assistansersättning (SOU 2005:100). I betänkandet

redovisas bland annat uppgifter om att ett centralt skäl för att det i många fall inte utövades någon tillsyn av enskilda assistansanordnare var frånvaron av tillståndsplikt för dessa. I likhet med utredningen ansåg regeringen att det skydd som tillståndsplikten kunde ge den enskilde vägde upp för att valfriheten av vilken anordnare som skulle utföra assistansen begränsades (prop. 2009/10:176 s. 25).

3.2.5 IVO prövar tillstånd och utövar tillsyn över verksamheterna

Tillstånd för att bedriva personlig assistans i form av ett företag utfärdas av IVO, som också utövar tillsyn över hur verksamheten bedrivs. IVO prövar årligen 80–100 tillståndsansökningar gällande personlig assistans. I september 2020 fanns det cirka 980 privata assistansanordnare med tillstånd (IVO:s rapport Förslag till åtgärder gällande oseriösa assistansanordnare, s. 11). Vid en nyansökan om tillstånd genomför IVO en lämplighetsprövning av företaget och dess företrädare och bedömer verksamhetens planerade innehåll. Alla tillståndspliktiga verksamheter enligt LSS som redan har tillstånd ska fortlöpande uppfylla kraven på insikt, lämplighet i övrigt och ekonomiska förutsättningar enligt 23 § andra stycket och 23 a § LSS. Tillstånden är inte geografiskt begränsade. IVO återkallade under 2019 tillståndet för fyra verksamheter som bedrev personlig assistans (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2019? s. 58). Under 2018 återkallades 13 tillstånd (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2018? s. 41) och 2017 16 tillstånd (IVO:s rapport Vad har IVO sett 2017? s. 32). Storleken på de anordnare vars tillstånd återkallats har varierat. Det finns inga uppgifter på exakt antal enskilda som berörs av att deras anordnare får sitt tillstånd återkallat och det finns heller inga uppgifter på hur många av dessa som fortsätter att anlita anordnaren även efter att tillståndet återkallats.

De vanligaste orsakerna till att tillstånd för anordnare av personlig assistans återkallas är ekonomisk misskötsamhet eller att bolaget försatts i konkurs. Under perioden 2017 till 2019 skedde det vid två tillfällen att ett tillstånd återkallades på grund av missförhållanden som innebar fara för liv, hälsa eller säkerhet. I något fall har det även funnits kopplingar till brottslighet.

I de fall ett tillstånd återkallas informerar IVO Försäkringskassan om detta. Försäkringskassan stoppar därefter utbetalningar direkt

till den anordnare vars beslut blivit återkallat. Försäkringskassan informerar även de försäkrade som berörs av beslutet. Det finns ingen motsvarande process för att informera enskilda med personlig assistans enligt LSS, dvs assistans beslutad av kommunen.

3.2.6 Vid bristande tillstånd nekas bara utbetalning som går direkt till anordnaren

Efter förslag från utredningen om assistansersättningens kostnader i betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6) infördes i 51 kap. 19 § SFB ett krav på tillstånd för att assistansersättning på begäran av den försäkrade ska kunna betalas ut till någon annan (prop. 2012/13:1 utgiftsområde 9 s. 219). Saknar anordnaren som den assistansberättigade anlitat tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans kan alltså Försäkringskassan vägra att betala ut ersättningen till anordnaren.

Från 1 juli 2013, då villkoret om att Försäkringskassan bara får betala ut ersättning till anordnare med tillstånd infördes i 51 kap. 19 § SFB, betalade Försäkringskassan inte ut assistansersättning om anordnaren som utfört den assistans som skulle ersättas saknade tillstånd. Detta gällde om utbetalningen skulle ske direkt till anordnaren men också om den försäkrade själv önskat vara betalningsmottagare och i sin tur betala den anlitade anordnaren.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i sin dom den 21 februari 2019 i mål 6518-17 fastslagit att Försäkringskassan inte kan avslå en begäran om utbetalning av assistansersättning till en försäkrad med anledning av att anordnaren som anlitats för att utföra personlig assistans saknar tillstånd. Detta på grund av att ett sådant villkor saknas i socialförsäkringsbalken.

Anordnare kan därför få ersättning för utförd personlig assistans, trots att de inte har tillstånd att utföra den, så länge de erhåller ersättningen från den försäkrade istället för att få den utbetald direkt från Försäkringskassan.

Försäkringskassan kan inte heller neka utbetalning i de fall en försäkrad som själv anställer sina assistenter eller en kommun eller region som bedriver assistansverksamhet inte anmält detta till IVO.

3.3 Utbetalning ska inte ske om tillstånd saknas

Förslag: Assistansersättning ska som huvudregel inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i en enskild verksamhet som har bedrivits utan tillstånd. Om verksamheten under avtalstiden har haft ett tillstånd som återkallats, eller på annat sätt har upphört att gälla, ska ersättning ändå betalas ut för assistans som har utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att verksamheten saknade tillstånd.

Om det finns särskilda skäl ska ersättning för assistans få betalas ut även i andra fall där verksamheten saknar tillstånd.

Rätten att neka utbetalning ska gälla både vid kommunalt ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans och vid statlig assistansersättning.

Skälen för förslaget: Kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans infördes i 23 § LSS för att värna den assistansberättigades trygghet vid insatsen personlig assistans. Av 51 kap. 2 § andra stycket SFB följer att tillståndskravet även omfattar enskilda verksamheter som tillhandahåller personlig assistans som berättigar till statlig assistansersättning.

För att upprätthålla tillståndskravet finns möjlighet i 51 kap. 19 § SFB att neka utbetalning till en anordnare som saknar tillstånd. Som tidigare nämnts har HFD i en dom (mål nr 6518–17) konstaterat att det saknas uttryckligt lagstöd för att neka en försäkrad assistansersättning på den grunden att denne anlitar en anordnare utan tillstånd. Försäkringskassan har med anledning av HFD:s dom gjort en hemställan till regeringen om en lagändring.

Försäkringskassan framför i sin skrivelse att en effekt av att myndigheten inte kan neka utbetalning till försäkrade som anlitar anordnare utan tillstånd kan bli att antalet aktörer som inte har tillstånd och är olämpliga att anordna assistans ökar, vilket kan leda till att den assistansberättigade hamnar i en utsatt situation. Försäkringskassan ser därför en ökad risk för att assistans inte utförs eller utförs bristfälligt.

Tillståndskravets innebörd är att tjänsten personlig assistans endast får lämnas under förutsättning att anordnaren har tillstånd att bedriva verksamheten. Från och med det datum som tillståndet dras in är det inte tillåtet för anordnaren att bedriva verksamhet med

personlig assistans (28 § LSS). Det är orimligt att en statlig förmån, eller en kommunal ersättning, ska kunna användas för att ersätta en anordnare som bedriver verksamhet utan erforderligt tillstånd, något som dessutom är straffbelagt. Det bör därför endast vara möjligt att med assistansersättning eller ekonomiskt stöd för personlig assistans köpa tjänsten personlig assistans av en anordnare med tillstånd. Det bör alltså inte vara möjligt att kringgå kraven på tillstånd i 23 § LSS genom att den assistansberättigade själv ersätter anordnaren för dennes kostnader för lämnad assistans.

Förslaget innebär en begränsning i den assistansberättigades möjlighet att själv välja anordnare, men det förstärkta skydd för den assistansberättigade som förslaget innebär bedöms, i likhet med införandet av krav på tillstånd (prop. 2009/10:76 s. 25), uppväga denna begränsning.

Bestämmelsens placering

Det mest lämpliga är att placera bestämmelsen som en ny paragraf i anslutning till 51 kap. 16 § SFB som föreskriver att ersättning inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i strid med vissa i paragrafen angivna krav som ställs vid utförandet av personlig assistans. Motsvarande bestämmelse i LSS bör införas som ett nytt andra stycke i 9 d § LSS, som föreskriver att ersättning inte betalas ut för personlig assistans som har utförts i strid med vissa i paragrafen angivna krav som ställs vid utförandet av personlig assistans.

Den assistansberättigade måste underrättas om ändrade förhållanden

När Försäkringskassan eller kommunen får information om att en anordnares tillstånd att bedriva verksamhet har upphört att gälla ska Försäkringskassan eller kommunen underrätta den assistansberättigade om de ändrade förhållandena. Försäkringskassan eller kommunen bör också lämpligen underrätta den assistansberättigade om avsikten att fatta beslut om att neka utbetalning av assistansersättning respektive ersättning för kostnader för personlig assistans. Skyldigheten att underrätta den assistansberättigade ska motsvara den kommunikationsskyldighet som föreskrivs i 25 §

förvaltningslagen (2017:900). Av 25 § förvaltningslagen framgår att myndigheten bestämmer hur underrättelse ska ske. Det finns inte skäl att ytterligare reglera hur underrättelsen ska lämnas.

Förvaltningsmyndigheter som Försäkringskassan och kommunal socialförvaltning har enligt 25 § förvaltningslagen en allmän skyldighet att kommunicera med den som är part i ett ärende. Paragrafen föreskriver att en förvaltningsmyndighet, om det inte är uppenbart obehövt, som huvudregel ska underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet, innan den fattar ett beslut i ett ärende. Myndigheten får avstå från kommunikation bl.a. om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart.

När IVO har återkallat en anordnares tillstånd informerar inspektionen redan idag Försäkringskassan, som i sin tur underrättar den försäkrade. Många gånger kan en sådan underrättelse ske per telefon. Även kommuner som berörs av ett ärende om statlig assistansersättning får genom Försäkringskassan information när ett tillstånd har återkallats. Enligt uppgifter från Sveriges kommuner och regioner samt Försäkringskassan fungerar dessa rutiner tillfredställande och det saknas skäl att införa nya bestämmelser om detta.

Det finns idag inte motsvarande informationskedja för att underrätta assistansberättigade som är beviljade enbart kommunal assistans om ändrade förhållanden vad gäller anordnares tillstånd. Framst beror detta på att IVO saknar uppgifter om i vilka kommuner assistansanordnaren bedriver verksamhet. Att kommunen får information om IVO:s beslut att återkalla tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans är en grundläggande förutsättning för att kommunerna ska kunna underrätta assistansberättigade om att en anordnares tillstånd har återkallats. Promemorian innehåller därför även förslag om att tillståndshavare som granskas av IVO ska vara skyldiga att lämna uppgifter som inspektionen kan behöva för att lämna underrättelser om beslut i ett tillsynsärende, exempelvis information om i vilka kommuner verksamhet bedrivs. Det föreslås även att IVO ska underrätta både Försäkringskassan och berörda kommuner när en anordnares tillstånd återkallas. Dessa förslag behandlas i avsnitt 3.5 och 3.6.

Ersättning ska kunna lämnas för assistans som utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet återkallats

Genom att anlita en enskild anordnare för att utföra personlig assistans träffar den assistansberättigade ett avtal med anordnaren om köp av en tjänst. I samband med att avtalet träffas bör den assistansberättigade kontrollera att anordnaren har det tillstånd som krävs enligt 23 § LSS. Om anordnaren senare förlorar sitt tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans finns det risk att den assistansberättigade likafullt krävs på ersättning för kostnader för assistans som anordnaren lämnat, trots att tillståndet återkallats. Detta kan bli fallet även om ingen ersättning betalas ut från Försäkringskassan eller kommunen. Kostnaden kan bli mycket betungande för den assistansberättigade även om det rör sig om en kortare tid då assistans utförts i strid med beslutet att återkalla tillståndet.

IVO:s beslut att återkalla ett tillstånd börjar gälla omedelbart. Den assistansberättigade kan vara helt ovetande om att IVO utreder anordnarens tillstånd eller har beslutat att återkalla detta. Ersättning bör därför kunna lämnas även för assistans som har utförts efter att anordnaren förlorat sitt tillstånd, men innan den assistansberättigade har underrättats om detta. För att ersättning ska kunna lämnas bör det krävas att anordnaren under avtalstiden har haft ett korrekt tillstånd för att bedriva den överenskomna verksamheten. Tillståndet att bedriva verksamhet med personlig assistans måste exempelvis avse den assistansberättigades personkrets.

Vid särskilda skäl bör ersättning kunna betalas ut under en begränsad tid även när tillstånd saknas

Rätten till personlig assistans påverkas inte av om den anordnare som den assistansberättigade har anlitat mister sitt tillstånd. Den assistansberättigades behov ska tillgodoses utan avbrott, även om anordnarens tillstånd dras in. Om den assistansberättigades anordnare mister sitt tillstånd har den assistansberättigade möjlighet att vända sig till en privat anordnare med tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans, till kommunen i dess egenskap av anordnare eller att själv anställa assistenter. Kommunen har alltid ett basansvar för insatsen personlig assistans och är skyldig att på

den assistansberättigades begäran anordna assistansen (prop. 1992/93:159 s. 72 f).

Att anordnarens tillstånd dragits in kan vara en både plötslig och oväntad händelse för den assistansberättigade, om inte anordnaren har informerat honom eller henne om att IVO utreder tillståndet. Majoriteten av de tillstånd som IVO återkallat 2017–2019 har återkallats pga. ekonomisk misskötsamhet, något som inte nödvändigtvis påverkar kvaliteten på den personliga assistansen och heller inte behöver innebära att den assistansberättigade uppmärksammat de missförhållanden som leder till att tillståndet dras in.

I vissa fall kan det finnas omständigheter som medför att den assistansberättigade riskerar att försättas i en utsatt situation om den personliga assistans som anordnaren tillhandahåller omedelbart skulle upphöra. Den assistansberättigade kan exempelvis ha speciella behov som bara kan tillgodoses av assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. För att undvika allvarliga negativa följder för den assistansberättigade bör det vara möjligt att under en begränsad tid betala ut assistansersättning trots att den assistansberättigade anlitat en anordnare som saknar tillstånd. Försäkringskassan föreslår även att det i vissa speciella situationer ska kunna finnas en möjlighet att undantagsvis betala ut ersättning trots att kravet på tillstånd eller anmälan inte är uppfyllt. Utbetalning under sådana förhållanden bör inte bli aktuellt annat än under en kortare övergångsperiod som inte bör uppgå till mer än ett fåtal veckor. Undantag med stöd av bestämmelsen ska bara göras om det krävs för att tillgodose den assistansberättigades behov.

3.4 Försummad anmälningsplikt ska inte leda till nekad utbetalning

Bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse som innebär att utbetalning av assistansersättning ska nekas i fall där en kommun eller region har försummat att anmäla till Inspektionen för vård och omsorg att den bedriver assistansverksamhet, eller i fall där en assistansberättigad som anställer sina egna personliga assistenter inte har anmält detta.

Skälen för bedömningen: Kommuner och regioner som bedriver assistansverksamhet och assistansberättigade som själva anställer sina assistenter ska anmäla det till IVO (23 § fjärde och femte styckena LSS). Försäkringskassan framför i sin skrivelse att utbetalning av assistansersättning bör kunna nekas även i de fall en kommun, region eller en assistansberättigad som själv anställer sina personliga assistenter försummat att göra en sådan anmälan.

Enligt 28 § LSS är det straffbelagt att som enskild anordnare bedriva verksamhet för personlig assistans utan tillstånd. Bestämmelsen om anmälningsskyldighet är däremot inte sanktionerad med straff, utan har snarare karaktären av en ordningsföreskrift. Den enskilde har en långtgående rätt att anställa egna assistenter och kommunen har genom basansvaret en långtgående skyldighet att utföra assistans. Privata assistansanordnare har varken en motsvarande rätt eller skyldighet.

Åtgärder för att motverka fusk och felaktigheter måste stå i rimlig proportion till de problem som har kunnat konstaterats. Enligt uppgift från IVO är bristande anmälan från kommuner, regioner och assistansberättigade som anställer sina egna assistenter inte ett problem av sådan omfattning att det leder till bristande möjlighet till tillsyn. Det finns därför inte skäl införa en så kraftig sanktion som att neka utbetalning av assistansersättning eller ersättning för skäliga kostnader för personlig assistans endast med anledning av att en kommun, region eller assistansberättigad försummat att göra föreskriven anmälan till IVO.

3.5 IVO ska underrätta Försäkringskassan och berörda kommuner om ett tillstånd återkallas

Förslag: Inspektionen för vård och omsorg ska underrätta Försäkringskassan och berörda kommuner om beslut att återkalla ett tillstånd för en enskild att bedriva verksamhet med personlig assistans eller att tillfälligt förbjuda sådan fortsatt verksamhet.

Skälen för förslaget: IVO bör åläggas att informera Försäkringskassan och berörda kommuner när ett tillstånd att bedriva assistans har dragits in. Försäkringskassan och kommunerna har, till skillnad från IVO, information om vilka assistansberättigade

som anlitar anordnaren i fråga. IVO informerar redan idag Försäkringskassan när ett tillstånd dragits in. Motsvarande sker inte med kommunerna då IVO inte har information om i vilka kommuner anordnarna bedriver verksamhet. När tillståndskrav för personlig assistans infördes (prop. 2009/10:176 s. 27) anförde regeringen att det, mot bakgrund av att kommunerna har basansvaret vid personlig assistans, skulle vara rimligt att Socialstyrelsen underrättar berörda kommuner om vilka tillstånd som beviljats respektive återkallats och om verksamheter som lagts ner, så att kommunerna kan planera sin verksamhet. Detta argument är fortfarande giltigt. Sedan dess har tillsynsansvaret flyttats från Socialstyrelsen till IVO varför denna skyldighet nu bör ligga på IVO.

I förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade föreslås en ny paragraf som medför skyldighet för IVO att informera Försäkringskassan och kommunerna om beslut att återkalla en anordnares tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans.

3.6 IVO ska ha rätt att begära information från tillståndshavare

Förslag: Den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska vara skyldig att på begäran från Inspektionen för vård och omsorg lämna uppgifter som inspektionen kan behöva för att lämna underrättelser om beslut i ett tillsynsärende.

Skälen för förslaget: För att kunna fullgöra sin skyldighet att underrätta kommunerna om sina beslut måste IVO ha information om i vilka kommuner en granskad tillståndshavare bedriver verksamhet. Tillstånd för att bedriva personlig assistans är inte geografiskt begränsade och idag finns inget tydligt lagstöd för IVO att begära in uppgifter om var en anordnare av personlig assistans bedriver verksamhet. Detta gör det svårt för IVO att veta i vilka kommuner en anordnare bedriver personlig assistans och därmed vilka kommuner som ska underrättas om beslut att återkalla ett tillstånd för en enskild att bedriva verksamhet med personlig assistans eller att tillfälligt förbjuda sådan fortsatt verksamhet. IVO

har möjlighet att med stöd av 26 c § LSS begära att en verksamhet som står under dess tillsyn enligt LSS lämnar de upplysningar om verksamheten som behövs för tillsynen. Information om var verksamheten bedrivs kan behövas för tillsynen. För att säkerställa att IVO får den information som behövs för att underrätta berörda kommuner när ett tillstånd återkallats bör det tydliggöras att skyldigheten att lämna upplysningar även omfattar uppgifter som IVO behöver för att kunna informera om beslut i ett tillsynsärende.

3.7 Försäkringskassan och kommuner ska anmäla verksamheter utan tillstånd

Förslag: Försäkringskassan ska anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en enskild bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Även kommuner ska ha i uppgift att anmäla till inspektionen om det finns anledning att anta någon bedriver sådan verksamhet utan tillstånd.

Skälen för förslaget: Det kan finnas situationer där Försäkringskassan respektive kommunen har anledning att anta att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan erforderligt tillstånd. Det kan vara oklart om de tjänster en anordnare utför är att betrakta som personlig assistans, och därmed som tillståndspliktig verksamhet, eller som en annan typ av verksamhet som inte är tillståndspliktig. Det kan också finnas situationer där det är oklart om den verksamhet som uppges bedriva den personliga assistansen faktiskt är den som också gör det. För att IVO ska kunna genomföra sitt uppdrag är det viktigt att de uppmärksammas på dessa situationer.

Försäkringskassan ska enligt 110 kap. 42 a § SFB anmäla till IVO om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd. Försäkringskassan framhåller i ovan nämnda skrivelse att denna möjlighet även borde finnas när assistans utförs av någon som inte har tillstånd.

Det är av stor vikt att IVO får kännedom inte bara om misstänkta missförhållanden i verksamheter med tillstånd, utan också om

situationer där det kan finnas anledning att tro att någon bedriver personlig assistans utan tillstånd. I de fall Försäkringskassan respektive kommunen får kännedom om en sådan situation bör de därför vara skyldiga att anmäla detta till IVO.

I paragraferna 110 kap. 42 a § SFB och 15 § 11 LSS bör det därför införas en skyldighet för Försäkringskassan respektive kommunen att anmäla till IVO när det finns anledning att anta att någon bedriver verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § LSS.

3.8 Assistansberättigade och anordnare ska få stöd i att utforma avtal om personlig assistans

Bedömning: Regeringen bör lämna i uppdrag till Socialstyrelsen att i samråd med Försäkringskassan

1. analysera vilka frågor som kan vara viktiga för anordnaren och den assistansberättigade att reglera i ett avtal om köp av personlig assistans, och
2. ta fram information om betydelsen av att dokumentera avtalsvillkoren skriftligt.

Skälen för bedömningen: Införandet av 51 kap. 4 § SFB, som reglerar att assistansersättning endast lämnas om det används för köp av personlig assistans, innebar ett tydliggörande av att den assistansersättning som anordnaren erhåller från den försäkrade blir något som anordnaren tar emot för egen räkning och därmed också inkomster i den egna verksamheten (prop. 2007/08:61 s. 20). Det rör sig alltså om ett köp av en tjänst som förutsätter en överenskommelse mellan den försäkrade och den anordnare som han eller hon köper sin personliga assistans av.

Det finns inga formkrav i lag eller förordning gällande denna överenskommelse, men av 3 § Försäkringskassans föreskrifter om assistansersättning (FKFS 2016:4) framgår att avtalet ska vara skriftligt om betalningen av assistansersättningen på begäran av den försäkrade ska betalas ut direkt till en anordnare. För Försäkringskassans vidkommande fungerar avtalet som ett intyg på att den försäkrade under en viss period vill att ersättningen ska gå

direkt till anordnaren. Det visar även hur stor del av ersättningen som används för köp av personlig assistans.

Enligt 8 § 9 förordningen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska den som ansöker om tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans därutöver ange hur avtalet med den insatsberättigade ska utformas och hur hans eller hennes rätt till inflytande ska tillgodoses. Det finns inga krav på vilka frågor avtalet ska reglera och det ställs heller inget krav på att just det avtal som har bifogats ansökan om tillstånd också används i det individuella fallet.

För att minska risken för tvister och förbättra kvaliteten på den personliga assistansen är det viktigt att anordnare och den assistansberättigade får information om värdet av att skriftligen komma överens i frågor som exempelvis assistansens utformning, arbetsledaransvar, vad som gäller för utbildning av assistenterna, uppsägningstider samt anordnarens ansvar att se till att den har nödvändiga tillstånd för att bedriva verksamheten. Socialstyrelsen bör därför ges ett uppdrag att dels ta fram information om betydelsen av att skriftligen komma överens om vad tjänsten ska innehålla, dels lämna förslag på frågor som kan vara värdefulla att reglera mellan den assistansberättigade och anordnaren.

4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 november 2021. Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

Skälen för förslaget: Det är angeläget att lagändringarna träder i kraft skyndsamt. Assistansersättning och ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans kan idag betalas ut till en assistansberättigad som anlitar en assistansanordnare som saknar tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. Frånvaron av en bestämmelse som hindrar utbetalningar i sådana fall bedöms öka risken för fusk och missförhållanden inom verksamheter som bedriver personlig assistans. Ändringarna i detta avseende bör således genomföras så snart som möjligt. Övriga föreslagna ändringar bör träda i kraft samtidigt. Tidigast möjliga tidpunkt för ikraftträdande bedöms vara den 1 november 2021.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för personlig assistans som har utförts före ikraftträdandet.

5 Konsekvenser

5.1 Konsekvenser för den assistansberättigade

Förslaget som lämnas innebär att Försäkringskassan respektive kommunen ges möjlighet att neka utbetalning av assistansersättning respektive ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans om den assistansberättigade anlitar en anordnare utan tillstånd.

Avsikten med det befintliga kravet på tillstånd för att bedriva personlig assistans, som infördes 2011, är att värna tryggheten för den assistansberättigade genom att säkerställa att anordnare av personlig assistans uppfyller vissa grundläggande krav. Syftet med det förslag som nu lämnas är att stärka detta skydd.

Eftersom förslaget innebär att en anordnare som mister tillståndet inte längre kommer att kunna få ersättning för assistans från den assistansberättigade kan förslaget medföra att den assistansberättigade skyndsamt och i vissa fall oväntat behöver byta anordnare, eller välja att själv anställa sina assistenter. Denna situation kan uppkomma redan i dag om en anordnare går i konkurs eller av annat skäl hastigt avbryter sin verksamhet. Med hänvisning till kommunernas basansvar för insatsen personlig assistans ska den assistansberättigades behov av hjälp och stöd alltid kunna tillgodoses. För att ytterligare minska risken att ett skyndsamt byte av anordnare leder till negativa konsekvenser för den försäkrade ska en anordnare utan tillstånd under vissa omständigheter kunna få ersättning för assistans under en begränsad tid.

Det går inte att utesluta att förslaget i enskilda fall kan leda till en avtalstvist mellan anordnare och assistansberättigad i de fall den assistansberättigade nekas utbetalning av assistansersättning för att betala anordnaren för avtalad assistans. Denna risk bedöms vara

liten, givet att det är straffbelagt att utföra personlig assistans utan tillstånd samt att den uteblivna betalningen beror på brister hos anordnaren.

En assistansberättigad som anlitar en anordnare av personlig assistans ingår ett avtal om köp av tjänst av denne. Det finns idag inga formkrav i lag eller förordning gällande denna överenskommelse vilket kan innebära svårigheter för assistansberättigade att upprätta avtal på lämpligt sätt. Uppdraget till Socialstyrelsen och Försäkringskassan bedöms innebära att kunskapen hos såväl den assistansberättigade som anordnaren stärks samtidigt som det motverkar informationsasymmetri. På sikt borde det leda till bättre avtal och en mer välfungerande relation mellan assistansberättigad och anordnare.

5.2 Konsekvenser för jämställdheten

Förslaget bedöms inte ha några konsekvenser för jämställdheten mellan flickor och pojkar eller kvinnor och män. Pojkar och män har assistansersättning i högre grad än flickor och kvinnor. I december 2019 var 45 procent av de som hade assistansersättning flickor eller kvinnor och 55 procent var pojkar eller män (Försäkringskassans rapport Försäkringskassan, Socialförsäkringen i siffror 2020, s. 47).

5.3 Konsekvenser för barn

Av de drygt 14 000 personer som i december 2019 var beviljade assistansersättning var 1 133 flickor 0–19 år och 1 547 pojkar 0–19 år. Förslaget i promemorian bedöms inte nämnvärt påverka barn annorlunda än vuxna.

5.4 Konsekvenser för personliga assistenter

Förslaget bedöms gynna personliga assistenter genom att motverka att olämpliga anordnare bedriver verksamhet inom personlig assistans.

5.5 Ekonomiska konsekvenser för staten

Förslaget bedöms inte ge några ekonomiska konsekvenser för staten.

5.6 Konsekvenser för Försäkringskassan

Förslaget bedöms enligt uppgift från Försäkringskassan inte medföra några ökade kostnader för myndigheten då det till största delen innebär en återgång till tidigare hantering. Förslaget innebär också att Försäkringskassan, efter att ha fått information från IVO om att ett tillstånd har dragits in, ska informera den assistansberättigade om detta. Detta görs redan idag och innebär ingen förändring för myndighetens arbete. Förslaget innebär vidare en anmälningsplikt för Försäkringskassan om det finns anledning att tro att assistans anordnas av en enskild som saknar tillstånd att bedriva verksamhet för personlig assistans. Denna uppgift bedöms kunna hanteras inom nuvarande uppdrag.

5.7 Konsekvenser för IVO

Förslaget innebär att IVO åläggs att informera Försäkringskassan och berörda kommuner när ett tillstånd har dragits in, så att dessa kan ge berörda assistansberättigade motsvarande information. Detta innebär att IVO dels måste undersöka i vilka kommuner den anordnare som mist tillståndet bedriver verksamhet, dels informera dessa kommuner på ett lämpligt sätt. Detta görs till viss del redan idag och denna nya skyldighet bedöms därmed kunna hanteras inom ramen för nuvarande uppdrag.

5.8 Konsekvenser för kommunerna

Avsikten med förslaget om att ekonomiskt stöd till personlig assistans inte ska kunna betalas ut till den assistansberättigade om han eller hon anlitar en anordnare som saknar tillstånd är att begränsa möjligheten att kringgå kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans.

Förslaget innebär att kommunerna med kort varsel, med hänvisning till kommunernas basansvar för insatsen personlig assistans, kan behöva anordna assistans för en person som anlitat en anordnare som blivit av med tillståndet. Denna beredskap bör kommunerna dock ha redan idag då samma situation kan uppstå av andra skäl, exempelvis att en anordnare går i konkurs. Förslaget bör inte medföra någon kostnad för kommunerna, eftersom de kan ta ut en avgift för den lämnade assistansen (18 § LSS). Antalet anordnare som får sina tillstånd indragna per år är relativt lågt och det kan antas att flera av dessa troligen skulle upphöra med sin verksamhet även med nuvarande regler.

Förslaget innebär också att kommunen, efter att ha fått information från IVO om att ett tillstånd har dragits in, ska informera den assistansberättigade om detta så att hen kan byta anordnare alternativt anställa egna assistenter. Uppskattningsvis berörs i genomsnitt ca 40 assistansberättigade med kommunalt beviljad assistans per år av att deras anordnare får sitt tillstånd indraget. Om inte anordnaren själv informerar den assistansberättigade om att tillståndet dragits in måste kommunen göra det. Kommunens arbetsinsats för att göra detta bör dock vara liten, i de flesta fall kan informationen ges per telefon. Förslaget kan därmed vara förknippat med något ökade handläggningskostnader för kommunerna men dessa bedöms bli försumbara.

Förslaget innebär en begränsning i kommunernas möjlighet att betala ut ersättning för personlig assistans och är därmed en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Denna inskränkning gäller dock bara utbetalningar till anordnare som saknar tillstånd och bedöms vara proportionerlig i förhållande till förslagets avsikt om att upprätthålla kravet på tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans.

5.9 Konsekvenser för företagen

Förslaget om att assistansersättning eller ekonomiskt stöd till personlig assistans inte ska kunna betalas ut till den assistansberättigade om han eller hon anlitar en anordnare som saknar tillstånd är ett förtydligande att en enskild inte får bedriva verksamhet med personlig assistans utan tillstånd. Syftet med

förslaget är att göra det svårare för företag att bedriva verksamhet utan tillstånd vilket bedöms minska konkurrensen från oseriösa aktörer, stärka tilliten till assistansanordnare och därmed gynna de seriösa aktörerna inom personlig assistans.

Uppdraget till Socialstyrelsen och Försäkringskassan bedöms innebära att kunskapen hos såväl den assistansberättigade som anordnaren stärks samtidigt som det motverkar informationsasymmetri. På sikt borde det leda till bättre avtal och en mer välfungerande relation mellan assistansberättigad och anordnare.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

51 kap.

16 a §

Paragrafen är ny. Av paragrafens *första stycke* följer att assistansersättning inte betalas ut för köp av personlig assistans från en yrkesmässig enskild verksamhet som inte hade tillstånd att utföra personlig assistans.

I paragrafens *andra stycke* finns undantag från huvudregeln att assistansersättning inte betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd. Andra stycket *punkten 1* avser fall där verksamheten ursprungligen har haft tillstånd att utföra personlig assistans men där tillståndet har återkallats, eller på annat sätt förlorat sin giltighet, under avtalstiden. Assistansersättning lämnas då för assistans som har utförts innan den försäkrade har underrättats om att tillståndet har upphört att gälla. Skyldigheten att underrätta den assistansberättigade ska motsvara den kommunikationsskyldighet som föreskrivs i 25 § förvaltningslagen (2017:900).

Om det finns särskilda skäl får assistansersättning enligt andra stycket *punkten 2* även i andra fall betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd. Med särskilda skäl avses här omständigheter som innebär att det kan få allvarliga negativa följder för den försäkrade om den personliga assistans som tillhandahålls genom verksamheten omedelbart skulle upphöra. Den försäkrade kan exempelvis ha speciella behov som kräver assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. Assistansersättning kan då betalas ut om

den försäkrades behov annars inte kan tillgodoses på ett lämpligt sätt. Sådana särskilda skäl som här avses kan endast föreligga under en kortare övergångsperiod.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.3.

110 kap.

42 a §

Enligt en ny *andra mening* ska Försäkringskassan anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att någon som saknar tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade bedriver verksamhet med personlig assistans.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.7.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

9 d §

I paragrafen införs två nya stycken, som motsvarar 51 kap. 16 a § socialförsäkringsbalken. *Andra stycket* innebär att ekonomiskt stöd inte betalas ut för kostnader för personlig assistans som har utförts i en enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 §.

I *tredje stycket* finns undantag från huvudregeln att ekonomiskt stöd inte betalas ut för assistans som utförts i en verksamhet utan tillstånd.

Tredje stycket *punkten 1* tar sikte på fall där den enskilda verksamheten har haft tillstånd att utföra personlig assistans, men där tillståndet har återkallats eller på annat sätt har upphört att gälla under avtalstiden. Ekonomiskt stöd lämnas då för assistans som har utförts innan den assistansberättigade har underrättats om att tillståndet inte längre är giltigt. Skyldigheten att underrätta den assistansberättigade ska motsvara den kommunikationsskyldighet som föreskrivs i 25 § förvaltningslagen (2017:900).

Av tredje stycket *punkten 2* framgår att ekonomiskt stöd även får betalas ut för assistans som har utförts i en verksamhet utan tillstånd om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses här omständigheter som riskerar att medföra allvarliga negativa

konsekvenser för den insatsberättigade om den personliga assistans som tillhandahålls genom verksamheten omedelbart skulle upphöra. I övrigt hänvisas till kommentaren till 51 kap. 16 a § socialförsäkringsbalken.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.3.

15 §

I paragrafen ändras *punkten 11* på så sätt att kommuner även får i uppgift att anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att någon som saknar tillstånd enligt 23 § bedriver verksamhet med personlig assistans. I övrigt har en redaktionell ändring gjorts.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.7

26 c §

I paragrafens *första stycke* utvidgas skyldigheten att lämna upplysningar till Inspektionen för vård och omsorg för den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Den som bedriver sådan verksamhet ska på begäran lämna de uppgifter som inspektionen behöver för att kunna underrätta andra om beslut i ett tillsynsärende. I övrigt har redaktionella ändringar gjorts.

Förslaget behandlas i avsnitt 3.6